5. Fakta-ark

5.1 Oppdatering av fakta-arkene

5.2 Generelle kriterier for verdisetting

5.3 Fakta-arkenes oppbygging
5.3.1 Hovednaturtype
5.3.2 Naturtype

5.4 Beskrivelse og avgrensing av lokaliteter
5.4.1 Beskrivelse
5.4.2 Avgrensing

5.5 Fakta-ark
5.5.1 Myr og kilde
5.5.2 Rasmark, berg og kantkratt
5.5.3 Fjell
5.5.4 Kulturlandskap
5.5.5 Ferskvann/våtmark
5.5.6 Skog
5.5.7 Havstrand/kyst
5.5.8 Andre viktige forekomster

5.1 Oppdatering av fakta-arkene

På grunnlag av erfaringer fra kartleggingsarbeidet er det nå gjort en oppdatering av fakta-arkene. De endringene som er gjort er stort sett presiseringer i beskrivelsene av naturtypene, og justering av grensen mellom viktige og svært viktige lokaliteter. Med noen få unntak er det ikke endringer i hva naturtypen omfatter.

Det er satt opp generelle kriterier for verdisetting av lokaliteter med rødlistearter og truete vegetasjonstyper. Opplisting av rødlistearter og truete vegetasjonstyper er derfor tatt ut av faktaarkene under avsnittet «Avgrensning og prioritering».

Håndboka omfatter nå 56 naturtyper. Fem nye naturtyper er beskrevet. Disse ble tidligere ført til nærliggende naturtyper eller til «Andre viktige forekomster». For hovednaturtypene «Myr» og «Kulturlandskap» er noen naturtyper slått sammen, slik at antallet naturtyper her tilsammen er redusert med tre (se tabell 5.1). To naturtyper og noen utforminger under «Havstrand/kyst» er overført til marin kartlegging (DN-håndbok 19 2. utgave 2006, se tabell 5.2).

Tabellen i vedlegg 6 gir en oversikt over nye naturtyper og endringer i de gamle. Tabellen viser også praktiske konsekvenser av endringene. Dette vil stort sett dreie seg om gjennomgang av beskrivelsen for å vurdere verdisettingen, og i noen grad ny kartlegging for å få med nye naturtyper, utforminger eller lokaliteter som tidligere ikke var definert inn i naturtypen.

5.2 Generelle kriterier for verdisetting

Generelle kriterier for verdisetting på grunnlag av forekomst av rødlistearter og truete vegetasjonstyper er gjengitt nedenfor. For rødlistearter gjelder kriteriene dersom naturtypen har en viktig funksjon for en rødlisteart (for eksempel leveområde, yngleområde eller trekkvei). Dersom bare en del av lokaliteten er viktig for rødlistearter skal kriteriene brukes bare for denne delen, dvs. at en lokalitet deles opp i flere med ulik verdi. Både leveområder for rødlistearter og truete vegetasjonstyper bør registreres som egne lokaliteter, som da blir søkbare i Naturbase.

Rødlistearter (Norsk Rødliste 2006)

Viktige: Lokaliteter med rødlistearter i kategorien sårbar (VU), eller der det er sannsynlig med slike forekomster. Lokaliteter med flere arter i kategorien nær truet (NT).

Svært viktige: Lokaliteter med rødlistearter i kategoriene kritisk trua (CR) og sterkt trua (EN), eller der det er sannsynlig med slike forekomster.
På rødlista regnes artene i kategoriene kritisk trua (CR), sterkt trua (EN) og sårbar (VU) som truete.

Truete vegetasjonstyper (Truete vegetasjonstyper i Norge (Moen og Fremstad 2001)

Viktige: Lokaliteter med vegetasjonstyper i kategoriene noe truet (VU) eller hensynskrevende (LR).

Svært viktige: Lokaliteter med vegetasjonstyper i kategoriene akutt truet (CR) eller sterkt truet (EN).

Vedlegg 4 gir en oversikt over truete vegetasjonstyper i naturtypene.

I vedlegg 9 finnes en liste over ord og begreper som er brukt i verdisettingen.

5.3 Fakta-arkenes oppbygging

Fakta-arkene er inndelt i syv hovednaturtyper, som igjen er inndelt i 56 naturtyper. I tillegg kommer et siste fakta-ark som åpner for spesielle registreringer av forekomster som ikke er koblet direkte til noen av de utvalgte naturtypene.

Utvalget av naturtyper er i seg selv en prioritering av hvilke naturtyper som anses som viktige å få kartlagt og tatt hensyn til i biologisk mangfold sammenheng.

5.3.1 Hovednaturtype

Naturtypene er inndelt i syv hovednaturtyper:

- **Myr**
- **Rasmark,berg og kantkratt (under skoggrensa)**
- **Fjell**
- **Kulturlandskap**
- **Ferskvann/ våtmark**
- **Skog**
- **Havstrand/ kyst**

Hver hovednaturtype har et eget fakta-ark som gir en bakgrunn på økologi, utbredelse m.m. Hovednaturtypenes fakta-ark omhandler følgende kapitler:

Generell økologi
Kortfattet og enkel introduksjon til hovednaturtypens økologi og forutsetninger.

Endinger fra DN-håndbok 13-1999
Kort beskrivelse av de viktigste endringene av naturtyper og utforminger fra den forrige utgaven av håndboka.

Utbredelse
Primært nasjonal utbredelse, men også det nasjonale satt i et internasjonalt perspektiv. Dersom hensiktsmessige kart foreligger, er disse satt inn som figurer.

Hovedutforminger
Her vises ulike klassifiseringsmåter og varia-sjoner innenfor hovednaturtypen. Mange naturtyper kan deles inn forskjellig etter ulike metoder og økologiske forhold. Her vil en se grunnlaget for inndeling og struktur for naturtypene i denne håndboka.

Biologisk mangfold
Hva er spesielt i en biologisk mangfoldsammenheng for hovednaturtypen? Et sett av fakta-opplysninger og bakgrunn for koblingen mellom hovednaturtype og dens betydning både for dyr og planter beskrives.

Prioritering av naturtyper
Beskrivelse av og begrunnelse for hvilke naturtyper som er valgt ut under hovednaturtypen.

Litteratur
Under hver hovednaturtype gis en oversikt over litteratur innenfor hovednaturtypen. Litteraturlistene er ikke fullstendige.

5.3.2 Naturtype

Alle fakta-arkene for naturtypene er likt oppbygd. Det er viktig at fakta-arkene leses «riktig», og at en gjør seg kjent med oppbygging og struktur for å unngå feiltolking og unødvendig leting. Nedenforstående blir derfor å betrakte som en «lese-manual» for naturtypenes fakta-ark:

Navn
Navnsettingen trenger ikke alltid å være presis eller dekkende for alle utforminger innenfor en naturtype. Her er det foretatt en avveining mellom det faglige og det mer folkelige. Navnene må derfor betraktes som veiledende, og en må gå inn på utforminger og avgrensing av naturtypen for å være presis.

Kartleggingsstatus
Dette er en skjønnsmessig inndeling av det nasjonale kunnskapsnivået over utforminger innenfor naturtypen. Her er det helt klart store regionale forskjeller, og en bør i tillegg gjøre egne vurderinger innenfor det enkelte fylke.

Kort beskrivelse av naturtypen
Denne beskrivelsen er ment for å presisere hva vi er ute etter i kartleggingssammenheng. Her gis en generell beskrivelse av hva naturtypen vil inkludere.

Viktige utforminger
Her presiseres konkret hva kartlegginga skal konsentrere seg om. Variasjoner innenfor naturtypen tas inn her, samt relevante utforminger av vegetasjonstyper (Fremstad1997) og truete vegetasjonstyper (Fremstad og Moen 2001).

Hvorfor er naturtypen viktig?
Utvelgelsen av naturtypene som skal kartlegges er basert på et kriteriesett beskrevet i kap. 3. Her er mange ulike kriterier brukt, og ikke de samme på alle naturtypene. Her tas de argumentene/kriteriene med som er brukt til utvelgelse av nettopp denne naturtypen.

Sjeldne arter
Her nevnes eksempler på arter som har tilknytning til eller er avhengige av naturtypen. Det fokuseres på arter som er sjeldne og arter som står på den norske rødlista.

Trusler/sårbarhet
Kort om de viktigste trusler for naturtypen. Disse er det viktig å ha fokus på i videre planarbeid etter at en kartlegging er utført.

Identifikasjon av naturtypen
Her gis en kort redegjørelse for hvordan en skal koble artsregistreringer og ulike data for å være sikker på at en er innenfor den naturtypen som skal kartlegges. Her nevnes karakteristiske arter og evt. hjelpemidler for en best mulig identifikasjon.

Avgrensing og prioritering
Her redegjøres det for hvordan den enkelte lokalitet skal avgrenses, hva som skal kartlegges og hva som ikke skal med. Avgrensing og overlapp med andre viktige naturtyper nevnes her, dersom det er aktuelt. Her gis også grunnlaget for verdisetting og prioritering innenfor den enkelte naturtypen. I prinsippet vil alle kartleggingsenheter under de aktuelle naturtypene være viktige i en biologisk mangfold-sammenheng. I tillegg gis det kriterier for hvordan enkelte lokaliteter kan løftes opp til svært viktige. Kriteriene for dette er bl.a. velutviklethet, størrelse og grad av tekniske inngrep. Forekomst av rødlistearter og truete vegetasjonstyper legges også til grunn ved verdisettingen. (se kap. 3).

Registreringer av naturtypen
Dersom det finnes konkrete registreringer med relevans for naturtypen, nevnes disse her. Denne vil nok aldri være komplett, men gi tips om viktige rapporter og lignende. De fleste bør komme i startpakken fra fylkesmannen.

Litteratur
Under hver naturtype er litteratur om naturtypen nevnt. Litteraturlistene er ikke fullstendige.

5.4 Beskrivelse og avgrensing av lokaliteter

For hver lokalitet skal det registreres en rekke egenskaper (parametre) som legges inn i Naturbase. Lokalitetsbeskrivelsen skal begrunne valg av naturtype og verdi, og avgrensingen må tilfredsstille kommunenes krav ved arealplanlegging etter plan- og bygingsloven, samt forvaltning etter annet sektorlovverk.

Den teknologiske plattformen til Naturbase gir en rekke muligheter for å se på data og hente ut data når lokalitetene er lagt inn. Det er bl.a. etablert en innsynsløsning med mulighet for nedlasting av kartfiler (www.naturbase.no). Fylkesmannen vil være behjelpelig med nærmere informasjon om dette og vil kunne bistå etter behov.

I kap. 7 er kvalitetsrutiner ved innlegging av data beskrevet.

5.4.1 Beskrivelse

Nedenfor følger en oversikt over egenskaper som til sammen gir en beskrivelse av lokaliteten. Egenskaper merket med * er obligatoriske. Det er innført nye egenskaper for tilstand, bruk og påvirkningsfaktorer, som er søkbare i Naturbase. Utfyllende beskrivelse av disse egenskapene legges inn i områdebeskrivelsen.

- **Lokalitetsnavn***
  Dette skal være offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivingsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk bør i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart oppgis. Eventuelt med støttenavn i tillegg (d.v.s. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).

- **Kommune***

- **Inventør** (kartlegger)
  Oppgi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.

- **Dato***
  Dato for feltregistrering. Dersom bare årstallet er kjent legges det inn som 01.01 + årstall.

- **Naturtype***
  Naturtype etter DN-håndbok 13 2. utgave. Se kodetabell i vedlegg 6.

- **Utforming(er)**
  Utforming etter DN-håndbok 13 2. utgave. Se kodetabell i vedlegg 6.

- **Vegetasjonstype**
  Vegetasjonstyper kan legges inn med egen kode. De vil ofte overlappe med utforminger.
  Se kodetabell i vedlegg 7.

- **Mosaikk**
  Dersom lokaliteten inneholder flere viktige naturtyper bør disse avgrenses som separate lokaliteter. En lokalitet kan imidlertid inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning i den kommunale planleggingen og forvaltningen. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper som forekommer på lokaliteten registreres som mosaikk, helst med prosentandeler.

  De samme prinsippene bør følges for utforminger og vegetasjonstyper, men her vil det i større grad være aktuelt å slå sammen flere utforminger eller vegetasjonstyper innen samme naturtype til en lokalitet. Truete vegetasjonstyper bør i størst mulig grad legges inn som mosaikk med prosentandeler. Der trivielle naturtyper inkluderes skal prosentandelen for den/de verdifulle naturtypen(e) oppgis.

- **Lokalitetsbeskrivelse***
  Lokaliteten skal ha en lokalitetsbeskrivelse som er oversiktelig og forvaltningsrettet. Dersom beskrivelsen er for lang lages det et sammendrag med de opplysningene som er mest relevante for forvaltningen og sektorene, samt undervisning. Beskrivelsen som legges inn i Naturbase deles inn etter overskriftene nedenfor. Overskrifter merket med * skal alltid være med, de resterende overskriftene tas med der det er relevant.

Beliggenhet/avgrensing*
Geografisk beliggenhet, supplerende opplysninger til kartet. Hvor nøyaktig er avgrensningen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Dersom det er lagt inn buffersone skal den beskrives her. Se også kapittel 5.4.2 om lokalitetsavgrensing.

Naturgrunnlag
Viktige topografiske og geo¬logiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/ luftfuktighet, vind).

Naturtyper og utforminger *
Hvilke prioriterte naturtyper og utforminger forekommer. Dersom flere typer inkludert (for eksempel som mosaikk) oppgis fordeling. Truete vegetasjonstyper bør også oppgis. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderingsmessige årsaker).

Artsmangfold*
Typiske/karakteristiske arter må nevnes. I skog bør alle treslag angis, samt deres mengdefordeling anslås. Ellers bør typiske og eventuelt dominerende arter nevnes. I tillegg kan andre arter av betydning for naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.

Påvirkning/bruk*
Utfyllende opplysninger om tilstand, dagens bruk, inngrep, andre påvirkningsfaktorer og historikk. Hvor stor og hva slags type menneskelig påvirkning er det? Hvordan har det vært? Oppgi gjerne dato for inngrep og lignende. I skog er ikke minst hogst viktig, og der må dette derfor relateres til forekomsten av gamle levende trær og døde, stående og liggende trær (inkludert en historisk vurdering, dvs. grad av kontinuitet). For våtmark/vassdrag må forurensning og vannstandsmanipulasjoner oppgis. For myr er grøfting og slått viktigste faktorer. For kulturlandskapet er punktet så viktig at det skal splittes opp i følgende overskrifter: tilstand (hevd), bruk, påvirkningsfaktorer, del av helhetlig landskap og historikk.

Påvirkningsfaktorer bør også legges inn som egne parametere slik at de blir søkbare, for kulturlandskap bør i tilegg tilstand (hevd) og bruk legges inn som søkbare parametere.

Trusler
Her nevnes stedsaktuelle forhold som kan true grunnlaget for lokalitetens verdi, ikke generelle trusler. Det holder å nevne forhold som konkret er observert i felt (f.eks. gjengroing, nedbygging, grøfting) eller som er kjent på annen måte.

Fremmede arter

Verdibegrunnelse*
Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes.

Skjøtsel og hensyn
Med skjøtsel menes aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påviker de naturverdiene som skal ivaretas. Eventuelle konkrete forslag nevnes. Dersom det er behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her.

- **Verdi***
  Her oppgis områdets verdi : A (svært viktig), B (viktig), C (lokalt viktig). Verdien skal være entydig. Graderinger (f.eks. god eller dårlig A-verdi, overgang mellom A og B-verdi) angis som skriftlig kommentar i lokalitetsbeskrivelsen. Se beskrivelse av verdisetting i kapittel 6.

- **Kilder**
  Alle kildeopplysninger (litteraturreferanser, personlige meddelelser, sentrale dataregistre m.m.) skal oppgis. Kildehenvisningene skal være på standardisert oppsett, for eksempel: ”Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12: 1-279”. Muntlige kilder angis med fullt navn samt datoer for besøk.

- **Stedkvalitet***
  Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier: nøyaktigere enn 5 m, nøyaktigere enn 20 m, nøyaktigere enn 50 m, nøyaktigere enn 100 m og mindre nøyaktig enn 100 m. Kartfesting og avgrensing er nærmere beskrevet i kapittel 5.4.2 nedenfor.

- **Dokumenter og bilder**
  Mer utfyllende rapporter, artslister, vegetasjonskart m.m. kan legges inn i basen som dokumenter. Det samme gjelder bilder. Fakta-arkene vil automatisk generere linker til dokumenter og bilder, slik at de kan hentes ut også via innsynsløsningen. Det bør legges inn minst ett bilde for hver lokalitet.

- **Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.)**
  Ved registrering av inngrep brukes liste over påvirkningsfaktorer som er presentert i NINA rapport 96 om "Habitatklassifisering og trusselvurdering av rødlistarter". Vedlegg 11 viser et utdrag av listen med de påvirkningsfaktorene som er mest aktuelle i denne sammenhengen.

For kulturlandskap bør i tillegg følgende parametere legges inn:

- **Tilstand (hevd)**
  For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter en 5-gradert skala (se også Kulturlandskap i kapittel 5.6).
  - *God hevd* betyr oppfølging av tradisjonell drift for eksempel i slåttemark sein slått hvert år, i beitemark godt nedbeitet feltsjikt/passe beitebelegg m.v.
  - *Svak hevd* betyr at man ser tegn (for eksempel tykt strøsjikt) på at beitetrykket ikke er tilstrekkelig for å forhindre en begynnende gjengroing.
  - *Ingen hevd* betyr opphør av drift og begynnende gjengroing for eksempel dominans av firkantperikum eller mjødurt.
  - *Gjengrodd* betyr at kulturmarka har grodd igjen, men ikke så mye at den ikke lenger er verdifull og ikke skal registreres. En gjengrodd høstingsli der styvingstrærne fortsatt er intakte bør for eksempel registreres.
  - *Dårlig hevd* krysses av for eksempel hvis beitebelegget er så sterkt at det oppstår store tråkkskader eller hvis beite i gammel slåttemark åpenbart reduserer artsinnholdet i lokaliteten.

Hevd	
God hevd	
Svak hevd	
Ingen hevd	
Gjengrodd	
Dårlig hevd	

- **Bruk**
  For kulturbetingete lokaliteter oppgis nåværende og tidligere bruk (se også Kulturlandskap i kapittel 5.6). Opplysninger om bruk fylles ut så langt som mulig, helst ved at gårdbrukeren konsulteres om nåværende og tidligere bruk. Følgende oppgis:
  - Slått:
    - om det slås en eller to ganger
    - om den er sein (etter 10.juli) eller tidlig
  - Beite:
    - hva slags dyr som beiter/har beitet
    - angi om det bare beites høst eller vår
  - Gjødsling:
    - angi om det brukes kunstgjødsel, naturgjødsel eller gylle
    - mengde angis som mye, middels, eller ubetydelig
  - Lauving:
    - Syklus eller tidsintervall oppgis
  - Torvtekt:
    - Syklus oppgis
  - Brenning:
    - Syklus oppgis
  - Park/hagestell:
    - Type bruk og evt. syklus oppgis

Bruk	**Nåværende bruk**	**Tidligere bruk**
Slått		
Beite		
Pløying		
Gjødsling		
Lauving		
Torvtekt		
Brenning		
Park/hagestell		

5.4.2 Avgrensing

Buffersone
Grensene skal normalt følge grensen for den kartlagte naturtypen. Lokaliteten bør likevel være stor nok til at en betydelig andel av arealet ikke påvirkes nevneverdig av kanteffekter. Dersom tilgrensende arealer er avgjørende for bevaring av naturtypen bør også disse tas med som buffersone. Dersom det er lagt inn buffersone skal denne beskrives i lokalitetsbeskrivelsen.

Det kan for eksempel være nødvendig å inkludere trivielle myrtyper for å unngå drenering av tilgrensende verdifull myr, eller å inkludere buffersoner for å avdempe uønskede kanteffekter i fuktige, kontinuitetspregete granskoger. Som et generelt prinsipp bør grensene trekkes langs høydedrag med skrinnere mer åpen skog der kanteffekten er minst, fremfor å følge bekkedaler og lavtliggende fuktdrag. For å sikre bekkekløfter er det for eksempel viktig at begge sider inkluderes, selv om den ene i seg selv har klart mindre verdi.

Kartlegging av flere naturtyper i samme lokalitet
Det kan være hensiktsmessig å kartlegge flere naturtyper innenfor en lokalitet som mosaikk; for eksempel der flere naturtyper er blandet sammen i småmosaikk, eller dersom det krever uforholdsmessig mye tid å avgrense hver enkelt naturtype. Naturtyper og utforminger med ulike verdi bør skilles, det samme gjelder dersom de krever ulik forvaltning. Se avsnitt om mosaikk i kapittel 5.4.1.

Polygon eller punkt
Lokalitetene avgrenses normalt som polygon. Punktavgrensing godtas bare for små elementer som store trær eller lignende. Naturtypelokaliteter kan ikke kartfestes som linjer. Se kapittel 7.5 om kartproduksjon.

Nøyaktighet
Hver lokalitet skal gis en entydig avgrensning på kart. Dette bør primært være en nøyaktighet som tilsvarer økonomisk kartverk i målestokk 1:5.000. I tettbebygde strøk kan kart i større målestokk (som 1:1.000) være nødvendig, mens det i større utmarks- og fjellområder kan være tilstrekkelig med kart i målestokk ned mot 1:50.000.

Når det gjelder kravet til stedfesting, vil et naturlig utgangspunkt være krav som kan bli stilt ved bruk av dataene til offentlig saksbehandling etter Plan- og bygningsloven og evt. Naturmangfoldloven dersom forslaget om et eget forvaltningsregime for prioriterte naturtyper blir vedtatt. Dette stiller blant annet klare krav til nøyaktighet i avgrensninger, der det f.eks. i byggesoner i byer og tettbebygde strøk ofte er ønskelig med presisjonsnivåer på noen få meter, mens det i mange LNF-områder kan være tilstrekkelig med nærmere 5-20 meter, og det i mer avsidesliggende fjellområder kanskje holder med 50-100 meter. Ortofoto og/eller markslagsgrenser på økonomisk kart vil være til god hjelp ved avgrensing av lokaliteter.

Grensenes nøyaktighet angis som stedkvalitet, der det skilles mellom følgende kategorier: bedre enn 5 m, bedre enn 20 m, bedre enn 50 m, bedre enn 100 m og dårligere enn 100 m. Siden det normalt er gradvise overganger på flere meter mellom ulike naturtyper, vil en i mange tilfeller i tettbygde strøk, og i en del tilfeller også i landbruksområder, få en kollisjon mellom forvaltningens behov for høy presisjon og hvordan det biologiske mangfoldet faktisk fordeler seg. Der tilstrekkelig presisjonsnivå på kart ikke kan oppnås, må de gradvise overgangene beskrives i lokalitetsbeskrivelsen. I slike tilfeller kan det være fornuftig å følge praktiske forvaltningsgrenser ved grensetrekking der det er mulig (f.eks. eiendomsgrenser).